

SÁGA JEDNOHO STOLETÍ - DÍL DRUHÝ

Carmen Kornová

PROSTOR

*Konec
starých časů*

Carmen Kornová
Konec starých časů

PROSTOR

Carmen Kornová
Konec starých časů

PROSTOR | PRAHA | 2020

Originally published under the title ZEITEN DES AUFBRUCHS

Copyright © 2017 by Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg

Czech edition © PROSTOR, 2020

Translation © Zlata Kufnerová, 2020

ISBN 978-80-7260-456-2

Naším matkám a otcům

*Anneliese a Heinzovi Kornovým
Ursule a Paulovi Hubschmidovým*

SEZNAM OSOB

HENNY A JEJÍ PŘÍBUZNÍ

Henny Lührová, rozená Godhusenová

Ročník 1900. V osmačtyřiceti letech má Henny za sebou několik životních zvrátů. Její první manžel *Lud Peters* zemřel již v roce 1926 při dopravní nehodě. Se svým druhým mužem, učitelem národní školy *Ernstem Lührem*, se Henny mezitím rozvedla. Své povolání porodní asistentky na ženské klinice Finkenau naproti tomu stále ještě miluje.

Else Godhusenová

Hennyina matka je vdovou od té doby, co její manžel *Heinrich* zemřel za první světové války.

Marike Uteschová, rozená Petersová

Ročník 1922. Hennyina dcera z manželství s *Ludem*. Mladá lékařka je provdána za svou dětskou lásku *Thiese*. Thies se po návratu z Ruska ucházel o místo v nově založeném Severozápadním německém rozhlase (NWDR), kde má nyní na starosti zábavnou hudbu.

Klaus Lühr

Ročník 1931. Hennyin syn z druhého manželství. S otcem není v kontaktu od chvíle, kdy se Klaus o svých šestnáctých narozeninách přiznal, že miluje chlapce. Aby unikl skládacímu lůžku u své babičky Else, žije Klaus už nějaký čas u lékaře Thea Ungera, který se stal jeho otcovským přítelem.

Theo Unger

Také v Hennyině životě hraje tento lékař čím dál důležitější roli. Theo pochází z lékařské rodiny z Duvenstedtu, kde užitková zahrada jeho matky *Lotte* udržovala přátele z kliniky Finkenau během válečných let naživu. Theovo manželství s *Elisabeth* je rozvedeno, ona již v roce 1945 odešla s anglickým kapitánem *Davidem Bernardem* do Bristolu.

LINA A JEJÍ OKOLÍ

Lina Petersová

Ročník 1899. Zůstává Hennyinou švagrovou, i když její bratr Lud je již dávno po smrti. Tato přívrženkyň reformní pedagogiky již nepracuje jako učitelka. Mezitím vede spolu s přáteli vzkvétající knihkupectví *Landmann*, pojmenované v upomínku na přítele *Kurta Landmanna*, lékaře na klinice Finkenau, který si v roce 1938 vzal život poté, co nacisté tomuto židovskému lékaři odňali aprobaci.

Louise Steinová

Linina dlouholetá životní družka, milující koktejly. Dříve pracovala jako dramaturgyně v divadle *Thalia*, nyní patří mezi majitele knihkupectví

Landmann. Její otec *Joachim Stein* se mezitím stejně jako ona odstěhoval z Kolína nad Rýnem k Alsteře do Hamburku.

Momme Siemsen

Svému řemeslu se knihkupec z Dagebüllu vyučil v hamburském knihkupectví Heymann. Nyní provozuje vlastní knihkupectví spolu s Linou a Louise. Soukromě se vázat je pro něj obtížnější, proto stále ještě střídá přítelkyně, s nimiž žije v Gustině penzionu v Johnsově aleji.

IDA A JEJÍ OKOLÍ

Ida Yanová, rozená Bungeová

Ročník 1901. Od svého rozvodu s bankéřem *Friedrichem Campmannem* žije také Ida v Gustině penzionu, společně se svou velkou láskou, Číňanem *Tianem Yanem*, který vede jednu hamburskou kancelář obchodního podniku s kávou, a se svou dcerou *Florentinou* (ročník 1941), která se již jako dítě nadchla pro módu a sní o dráze fotomodelky.

Guste Kimrathová

Životní družka Idina zesnulého otce *Carla Christiana Bungeho*. Tato majitelka penzionu s velkým srdcem je stále ještě ochotná přijímat ve své zděděné vile v Johnsově aleji cizí kuřátka.

KÄTHE A JEJÍ PŘÍBUZNÍ

Käthe Odefeyová, rozená Laboeová

Od chvíle, kdy Käthe a její matku *Annu* odvedlo v lednu 1945 gestapo, přátelé nevědí, zda Käthe

ještě žije. Henny si je sice jistá, že Käthe zahlédla na Silvestra roku 1948 v tramvaji, ale Theo Unger to diagnostikuje jako „halucinaci vzniklou z naděje“, a tak i Henny začíná postupně pochybovat. Pokud přítelkyně ještě žije, proč se tedy u ní neohlásí?

Rudi Odefey

Kätin manžel, s nímž se kdysi seznámila v Socialistické dělnické mládeži. Rovněž nezvěstný v důsledku války. Přátelé se domnívali, že tento milovník básní je po smrti, dokud se k nim z jednoho zajateckého tábora na Urale nepronikl náznak, že žije. Četné dotazy u vyhledávací služby Červeného kříže však nepřinesly žádný výsledek.

Alessandro Garuti

Rudiho pozdě nalezený otec. Bývalý kulturní atašé italského vyslanectví v Berlíně se opakovaně vydává na dlouho cestu ze San Rema do Hamburku, aby po svém synovi pátral.

BŘEZEN 1949

P sí štěkot zněl z takové blízkosti, že Theo přistoupil k oknu a podíval se do zahrady. Tam nebylo po jaru ani potuchy, měli za sebou ledovou zimu a první březnové dny cestu k jaru dosud nenašly. Jen vrabci cvrlikali v holém javoru a nenechali se rušit ani hlubokým psím hlasem.

Rušila snad *jeho*? Doga patřila sousedům, kteří se počátkem roku nastěhovali do vedlejšího domu. Příjemní lidé, příbuzní zesnulého předchozího majitele. V těchhle dobách bylo velké štěstí, když měl člověk nad hlavou téměř nepoškozenou střechu. Štěstí pro něj. Pro Hennyina syna Klause, který u něho žil. I pro rodinu odvedle.

Ne. Thea Ungera nerušil štěkot, i když dosud se žádnými psy nikdy nežil, ani ve venkovském Duvenstedtu, kde vyrůstal, ani v letech manželství s Elisabeth tady v Körnerově ulici poblíž Alstery. Přitom by se nějaký elegantní pes k ženě, s níž byl ženatý čtyřicet let, velice hodil.

Opakovaně se zabýval myšlenkou, že vůbec není pozdě na nové začátky, proč si tedy nevzít do domu trochu rozruchu a štěkotu? Vždyť právě ticho bylo tím, co Thea rušilo. To se pak dovnitř vplížily stíny a vyprávěly o těch, kteří zde už nebyli.

Nyní však vnikl do tohoto odpoledne další nápadný zvuk. Vysoké zatroubení automobilu, takřka fanfára. Theo odstavil sklenku na stolek vedle koženého křesla. Na chodbě potkal Klause, který sešel ze svého pokoje v horním poschodí, aby otevřel domovní dveře. „Senzační fáro,“ prohodil Klaus. „Jen se na něj podívej. Právě zastavilo před námi.“

Když Theo uviděl z auta vystupovat Garutiho, sotva věřil

vlastním očím. Alessandro Garuti zestárl jako oni všichni, ale přesto to byl stále ještě onen důvěrně známý vynikající zjev.

„*La brava*,“ řekl Garuti a pohladil kryt motoru staré alfy Romeo, která ho dopravila ze San Rema přes Nice, Lyon a Alsasko až do Hamburku.

„*Una sorpresa*.“ Celý rozesmátý došel k Theovi a objal ho. Také Ital konstatoval, že se jeho starý přítel sotva změnil, bylo to jejich první poválečné setkání. Připadalo mu však nezvyklé nevidět vedle Thea stát Elisabeth. I když Garuti z telefonátů dávno věděl, že Thea opustila již v létě 1945 a odešla s jedním anglickým kapitánem do Bristolu.

Nyní stál vedle Thea mladý muž, díky němuž jeho přítel nežil tak osaměle. Klaus. Velice krátké a rázné jméno. Alessandro Garuti miloval němčinu, ale občas mu připadala poněkud jednoslabičná. Rodolfo mu znělo, jako by je zazpíval. Rudi. Jeho syn a dědic.

Garuti vstoupil do jednopatrové městské vily s vikýřovými okny a s růžovým loubím u vchodu. Jak bylo příjemné to všechno znovu vidět. Minulý rok dosáhl sedmdesátky a doufal, že bude žít ještě dlouho, aby si užil mír. Teprve v roce 1940 se dozvěděl, že je otcem už dávno dospělého syna. Rudi válku přežil, byl však ještě *prigioniero di guerra* a seděl v ruském zajetí v táboře na Urale. Kéž by se už konečně vrátil.

„To je skutečně překvapení, Alessandro. Očekávali jsme tě až v květnu, ne teď v chladném předjaří,“ prohodil Theo, když ve třech vstoupili do salonu.

„Já jsem to déle prostě nevydržel. Z Německa se mi možná podaří navázat kontakt s Rudim.“

Theo Unger si říkal, že si penzionovaný diplomat a bývalý kulturní atašé italského vyslanectví v Berlíně dělá příliš velké naděje, mlčel však a místo toho na uvítanou naléval dobře temperované lehké červené víno od řeky Áry.

K smutným pravdám dospívají dost brzy. Také Rudiho žena Käthe a její matka Anna jsou od konce války nezvěstné. Byly dny, kdy se Theo obával, že se Henny mylila, když se domnívala, že na Silvestra loňského roku zahlédla svou přítelkyni za oknem tramvaje linky 18. Käthe totiž nebyla k nalezení.

„Tak vy máte psa,“ prohodil Alessandro Garuti, který přešel k oknu a díval se do zadní zahrady.

Theo a Klaus přistoupili blíž a nestačili se divit. Doga tam stála na jednom záhoně a vrtěla ocasem. Dokázala snad přeskochit přes ty vysoké keře?

„Goliáši,“ ozval se hlas ze sousední zahrady.

Pes se na ně ještě jednou ohlédl a vydal se na zpáteční cestu keři zimostrázu. Vypadalo to, že si tam Goliáš vybudoval trvalý průchod.

„*Il cane ha sorriso,*“ řekl Garuti. Ten pes se usmíval.

Henny měla tuto březnovou neděli službu na porodním sále. Dnes se rodili samí chlapi, jeden z divů poválečné přírody. Mužské pokolení se ze všech sil snažilo nahradit velké ztráty, které utrpělo na bitevních polích všech zemí.

Henny Lührová vložila maličkého do matčiny náruče. První seznámení, než se novorozenec dostal do místnosti pro kojence. V těchto okamžicích bývaly ženy často příliš vyčerpané, ale mnohé nechtěly človíčka, kterého právě přivedly na svět, vůbec vrátit. Domácí porod sice vytvářel důvěru mezi oběma stranami mnohem rychleji, ale skrýval také větší rizika.

Její matka Else ji porodila ještě doma, Hennyinu otci tenkrát v kuchyni samým rozčilením vypadla z ruky cukřenka. „Tak to bude holka,“ řekla porodní bába a vzala z kamen hrnec s horkou vodou. Hennyina dcera Marike přišla naproti tomu na svět v roce 1922 na klinice Finkenau, jejíž porodnice měla již tehdy výbornou pověst. A také Klaus se o devět let později narodil zde. Teď však přicházela na svět nová poválečná generace, již – doufejme – čekal vstup do trvale mírových časů.

Henny krátce pohlédla na velké hodiny na stěně porodního sálu. Směna jí brzy skončí, a pak bude moct vzít bramborový salát z ledničky v kuchyňce sesterny a odjet ke Klausovi a Theovi. Žádná oklika přes Schubertovu ulici, kde opět žila u matky od chvíle, kdy byl její vlastní byt zničen za noci plných náletů v červenci 1943. Kdyby se tam na chvíli zastavila, Else by si zase stěžovala, že s ní nechce strávit večer.

Sedmnáctiletý Klaus měl vlastní pokoj v Theově domě. Theo

by byl rád, kdyby se také Henny hned přistěhovala, jenže ona nechtěla aspoň jednou v životě nic uspěchat. Vždyť všechno probíhalo až příliš rychle. Především láska.

Viděla, že Gisela bere novorozeného chlapce, aby ho odnesla do pokoje kojenců. Plodové lůžko vyšlo už po deseti minutách, komplikace se daly sotva očekávat, ale aby měla Henny úplnou jistotu, bude Gisela matku ještě půldruhé hodiny sledovat. Tato mladá porodní asistentka Henny čímsi připomínala její kamarádku Käthe, i když měla Gisela Suhrová poněkud narudlé blond vlasy a také pihy. Podobala se jí nejspíš tím, že byla taky ztřeštěná. „Chodící odmluva“, tak nazval před mnoha lety mladý doktor Unger Käthe, když se začínala společně s Henny učit porodní asistentkou na klinice Finkenau.

Včera zahlédla, jak Gisela nechala ve své nákupní tašce zmizet kus mýdla značky Sunlicht. Mýdlo bylo přece majetkem kliniky, jenže Gisela si zřejmě nevšimla, že ji někdo pozoruje.

Käthe dříve kradla nahoře v kuchyňce soukromého oddělení čokoládové vločky a malé balíčky s porcí másla. Henny o tom celá léta věděla, a přesto mlčela.

Ne. Na Silvestra se nemýlila. I když si to Theo stále myslel. Käthe v té tramvaji byla a setkaly se očima. Jenže Henny nestihla do vozu nastoupit, ten okamžik byl příliš překvapivý a znamení k odjezdu už dávno zaznělo; dodnes jí to zvonění zní v uších. Bezmocný běh za tramvají po mokrých kočičích hlavách, ale vůz linky 18 už Mundsbuský most opustil.

„Halucinace,“ namítal Theo. „Halucinace vzniklá z naděje.“ Ale Henny stále ještě viděla úlek v Kätiných očích. Nejednalo se o žádný smyslový klam. Proč se její přítelkyně lekla, když se konečně zase jednou viděly? Od svých sedmi let se vzájemně provázely životem. Proč za ní Käthe po tom nečekaném setkání nepřišla? Proč se skrývá? V celém Hamburku nebylo po Käthe ani stopy.

Mezitím uplynuly leden, únor a třináct dní března. Myšlenka, že Käthe přežila nejen Neuengamme, ale po evakuaci koncentračního tábora také pochody smrti, zpočátku v Henny vyvolala úchvatný pocit štěstí. Nyní se však ozýval jen zmatek a také předtucha, kterou si nechtěla připouštět.

Dveře se otevřely, Gisela se vracela s doktorem Geertsem do porodního sálu.

„Můžu vás svézt, Henny? Jedu do Winterhude a mohl bych vás vysadit na rohu Körnerovy ulice.“ Geerts tu působil již dlouho, téměř tak dlouho jako Theo, který už celá léta patřil k vedoucím lékařům, i když měl zřejmě malou šanci stát se šéfem kliniky. Možná proto, že nevěřil na hierarchie.

„Odkud víte, že chci právě tam?“ zeptala se Henny.

„To je jen takové tušení,“ odpověděl Geerts s úsměvem.

Hennyina tvář ve studeném větru zčervenala, třebaže pěší cesta k Theovu domu byla krátká. Kdyby neabsolvovala větší část cesty v Geertsově novém fordu, zanechalo by toto předjaří v jejích řasách jinovatku. Klaus ji uvítal u dveří a vzal od ní klíče. „Máme hosta, mami,“ hlásil. „Z Itálie přijel Alessandro Garuti.“ A tu už vstoupil do chodby Theo, pomohl Henny z kabátu, vzal ji za ruku a dovedl do salonu. Garuti vstal a přešel k ní.

Je to poněkud trapný okamžik, když je člověk zcela překvapivě představen velkému citeli první Theovy manželky, vždyt Elisabeth měla proti ní mnohem větší lesk a eleganci. Distingovaný *signor* Garuti, který tu před Henny stál, však byl Rudiho otec a tchán jeho Käthe, a to ji zbavovalo rozpaků.

Elisabetinu ruku by byl nejspíš políbil, ale Henny byla ráda, že tu její pouze pevně stiskl a potřásl jí. Srdečné a vřelé přijetí. Hned měla pocit, že je Alessandro Garuti přitažlivý, Garuti, který jí tolik připomínal Rudiho. Kéž by taky ten byl zase s nimi.

Když se pak posadili ke stolu a jedli, vzápětí přišla řeč na Rudiho, Käthe a Annu. O letmém setkání onoho časného silvestrovského večera Garuti věděl.

„Předpokládám, že jste neopomněli žádné oficiální místo v tomto městě,“ řekl a vzpomínal na den, kdy navštívil matriku hamburské čtvrti Neustadt, aby si prohlédl rejstřík porodů ročníku 1900, a dozvěděl se tak o narození svého syna – a také o úmrtí Rudiho matky Therese.

„Oběhli jsme všechny místní úřady,“ ujistil ho Klaus.

„Nikde není hlášena. Ani v okolí Hamburku,“ dodal Theo.

„A proto si taky nemohla vyzvedávat žádné potravinové lístky,“ připomněla Henny. Jak by tak mohla Käthe přežít?

Každý mlčky hleděl do svého talíře.

„Käthe byla v tramvaji.“ Hennyin hlas zněl jako zapřísahání.

„Je vůbec momentálním velitelem města Hamburku Henry Vaughan Berry?“ zeptal se Garuti.

„Ty ho znáš?“ Theo se na Garutiho překvapeně podíval.

„Jeden můj starý přítel s ním studoval v Cambridgi. To bylo ještě před první válkou, ale dlouho spolu zůstali ve spojení.“

„Co by měl Berry asi vědět?“ zajímal se Klaus.

„*Paglie*,“ povzdechl si Garuti. „Nic než stébla.“

Else Godhusenová si ten tip přečetla v *Kluge Hausfrau*, Chytré hospodyni, plátku, který jí obchodník přistrčil přes prodejní pult. Nic nestál a byly v něm samé zajímavé věci. Taky rada, jak lze překonat osamělost, když člověk sedí večer doma sám.

Prostě se chovat, jako kdyby měl přijít na návštěvu čínský císař. Upravit se. Přes voskované plátno natáhnout ubrus. Pak vzít k svátečnímu nádobí jednu z broušených sklenek. Pozvednout sklenku s rýnským vínem za čtyři marky pětadevadesát a sníst ruské vejce se lžičkou kaviárové náhražky.

A člověk sedí sám, říkala si Else a zlobila se kvůli majonéze na své hedvábné halence. Nepomáhalo ani rádio, které by si člověk měl zapnout, a dokonce ani pestrý večer v Severozápadním německém rozhlase. I když to vysílání vytvořil Thies, manžel její vnučky Marike.

Nyní jí bylo jedenasedmdesát a už čtyřiatřicet let byla vdovou. Válečnou vdovou. Těch teď bylo zase hodně, a tentokrát kromě toho i válečných nevěst. Takové hloupé slovo. Jako kdyby se chtěly provdat za válku, nikoli za Angličana nebo Američana.

Else vstala a vzala ze skříňky mýdlo. Nejlepší bude, když si halenku svlékne a vezme si zástěru. Ty další tipy z *Chytré hospodyně* byly užitečnější. Dubová kůra proti omrzlinám. Nebo návod na košili pro chlapce. Ale na uvedené míry byl teď Klaus moc velký.

Bylo už dlouho po desáté, a Henny pořád nikde. Ten doktor Unger je fajnový pán, ale poměr, který ti dva mají, se nedá nazvat slušným. Dříve se lidé hned vzali. Ani od Henny se jí

to nelíbí. To, že Klaus bydlel u doktora, místo aby spal u ní na skládacím lehátku v obývacím pokoji, bylo určitě dobré a pék-né, a Klaus se taky od chvíle, kdy měl vlastní pokoj, mnohem líp učil. Jenže rodina má být přece pospolu, vždyť mnozí jíní přebývají ve sklepních doupatech, kde táhne, a taky to vydrží.

Else Godhusenová drhla mastnou skvrnu a byla při tom čím dál nevrlejší. Možná by pomohl koňak. Ale ne té halence, ta už brzy visela mokrá na ramínku. Else odešla do obývacího pokoje a vzala ze skříně koňakovou sklenku, příjemné ovzdu-ší tohoto večera se nemělo zcela vytratit. Nalila si jaksepatří a vrátila se ke kuchyňskému stolu.

Kde jen ta Käthe je, Henny ji přece viděla. V bytě Laboeových teď žila rodina, která přišla o byt po náletu. Ženy-uprchlice už odtáhly dál. Else vrtěla hlavou. Napadal ji už jen Ernst, muž, s nímž se Henny rozvedla. Taky taková novota. Rozvod.

Proč se ta Käthe neohlásí? Ví přece, kde může Henny hle-dat. Else si nalila ještě sklenku koňaku.

A tu jí před očima vyvstal obrázek z ledna 1945, jak stál Ernst u okna a neustále se díval naproti k Laboeovým. Jenže jak by to mělo souviset s Kätinou nepřítomností?

Symfonie hrůzy v prvních dnech evakuace z tábora. Chladné hlasy příslušníků SS. *Hoďte sebou, pakáži proklatá.* Výstřely z pistole. Šourání bot těch, kdo ještě měli boty, často jen kusy dřeva pevně přivázané k noze. Postupné umlkání zbědova-ných během tohoto pochodu.

Za nekonečných nocí viděla Käthe před sebou silnici jako dlouhou šedivou stuhu beznaděje. Zůstaly tam poslední síly, její duše potom už sotva existovala.

A přesto se jí podařilo se z této strašidelné družiny vzdálit. Vklouzla do příkopu u silnice, schovala se ve křoví, aby se poz-ději, když se průvod vězňů na své cestě do záchytného tábo-ra Sandbostel už dostatečně vzdálil, ve tmě doplížila k boudě, která stála osamělá v pusté krajině.

Pokus o přežití. Kdesi mezi Hamburkem a Brémami.

Käthe se zasmála chabým chraplavým smíchem, kterému přivykla. Proč se celý ten přízrak dnes večer znovu objevil?

Protože přišla o práci, doktor byl odhalen a zatčen? Lékař, který pomáhal ženám zbavit se nechtěných dětí. Jméno své asistentky neprozradil. Ještě ne.

Od porodní asistentky k pomocnici andělíčkáře. Rudi. Kdybys to věděl, obracel by ses v hrobě. Jenže kde je pohřbený? Někde v Rusku? Před branami Berlína? Naděje, že by byl ještě naživu, si nedělala. Na jaře 1948 se ještě jednou obrátila na vyhledávací službu. Tam však o něm neměli žádné informace. Jen se překvapeně dívali, že Käthe tam nechtěla nechat své jméno ani adresu. Žádné iluze. Z iluzí člověk jen onemocní.

Ne. Rudi už nežije.

I když seděla v zahradním domku sama, rozmáchla se ke gestu, kterým by to podtrhla. Šálek se zbytkem kávové náhražky přitom Käthe smetla ze stolu. Střepy jen shrnula nohou. Nesbírat žádné střepy. Zranění není čím lépit ani léčit.

Hennyina tvář za oknem tramvaje. Co dělala na Silvestra na mostě? Vzpomínala na Luda, kterého tam přejeli? Měla přece Ernsta, s tím byla jistě někde v suchu. Ernst, ten udavač. Henny o tom věděla. Od ledna 1945 si tohle Käthe říkala pro sebe, jako kdyby tato slova byla modlitebními korálky.

„S tebou jsem hotová, Henny.“ Nahlas to vyslovila ve své chatce. Hlasitě a sama. Jen nedovolit, aby se vzedmula touha. Po Rudim a Anně – a už vůbec ne po Henny.

Käthe vstala a oblékla si druhý svetr. Jak je ten březzen studený. Ale i ten přežije. Přežívat zimu uměla dobře.

Nejprve bydlela na jednom říčním člunu, který kotvil u Dove Elbe, jednoho z hamburských ramen Labe. Byl to spíš vrak než jisté obydlí. Zdálo se, že člun nepatří nikomu, možná se jej jeho majitel vzdal nebo byl už dávno mrtvý. Je ironií osudu, že koncentrační tábor Neuengamme byl tak blízko. Skoro nadosah.

„Viděla jsem tvou prádelní šňůru,“ řekla žena, která na počátku Kätiny první hamburské zimy stála na bažinaté louce u břehu. „Měla bych pro tebe něco lepšího. K bydlení, myslím.“

„Proč právě pro mě?“ ptala se Käthe, když ji žena vedla k zahradnímu domku. Nedaleko od člunu, ve čtvrti Moorfleet.

„Protože já se teď stěhuju k Helmutovi,“ vysvětlila žena. „Ale ty mi drž tu chatu obsazenou, kdyby to náhodou nevyšlo.“

Nevypadáš na to, že bys člověka podvedla.“ Poté už Käthe o té ženě, která si říkala Kitty, nic neslyšela.

A teď chytli doktora při činu. Znamenalo to vězení a odnětí povolení působit jako lékař. A s těmi sáčky, v nichž pro sebe vždycky našla bankovky, byl taky konec.

Käthe neměla tušení, jak by to mělo jít dál. Možná prostě skoncovat se životem.

Naposled hovořil s Elisabeth začátkem ledna, popřál jí šťastný nový rok, pověděl jí o Hennyině zážitku na mostě. Proč se mu stále ještě pokaždé ve chvíli, kdy se uskutečnil rozhovor s Bristolem, rozbušilo srdce? Jejich vztah přece už dávno přešel v nezávazné přátelství.

„Něco nového o Käthe a Rudim?“ ptala se Elisabeth.

„Ne,“ odpověděl Theo. „A jak se vede vám?“

„Velmi dobře. Užíváme si, že máme Jacka.“

Jacka? „Kdo je Jack?“ zeptal se.

„Oh sorry, Theo. Zapomněla jsem se o tom zmínit. Jack k nám přišel v únoru. Je to foxteriér.“

Co mu chtěli všichni ti psi říct? Vůbec nebylo nutné pořizovat si vlastního. Goliáš, ta doga, ráno zase jednou navštívil jeho zahradu.

„Tak foxteriér,“ řekl Theo. Myslel by si, že se k Elisabeth hodí spíše ratlík. Útlý, s dlouhými údy. „Proč jsi během našeho manželství nikdy neřekla, že bys měla ráda psa?“

„V Anglii je to mnohem běžnější. A kromě toho jsme ty a já nežili v časech, kdy by se rodina zvětšovala.“

Ano, to má pravdu. Skutečnost, že Elisabeth byla závislá na tom, aby nad sebou cítila Theovu árijskou ochrannou ruku, jejich manželství spíš škodila.

„Alessandro je v Hamburku,“ řekl Theo. „Doufá, že odtud snáz naváže kontakt s Rudim.“

„Naznačil to při našem posledním rozhovoru.“

Ti dva byli tedy ve spojení, ale o tom se Garuti nezmínil. Možná pro něj byla samozřejmost.

„Srdečně ho ode mě pozdravuj,“ požádala Elisabeth. „*Poor Alessandro. I hope so much that both of them will return.*“

Bylo vzácné, že vypustila z úst takovou větu. Ovšem Elisabeth Bernardová, rozvedená Ungerová, prostě začínala být Angličankou.

„Lituješ toho, tati?“

„Ani za mák,“ odpověděl Joachim Stein a láskyplně se na svou dceru podíval.

Bylo mu jedenaosmdesát, a přesto našel odvalu, aby dům v kolínské Rautenstrauchstrasse předal do jiných rukou. Prodej z něho udělal zámožného muže, když nyní německá marka zajistila stabilní měnu.

„A ty chceš své peníze skutečně vrazit do našeho knihkupectví?“

„Co se to s tebou děje, Louise? Jsi přece jinak velká mecenáška. V dávání, stejně jako v braní,“ rozesmál se.

Louise si prohlížela profil svého otce, impozantní nos, jehož velikost po něm zdědila. Vypadal jako starý Říman, ač Kolíňan už po mnoho generací. Byl téměř bez vlasů, díky čemuž jeho hlava vypadala ještě výraznější. Vzpřímený jako svíčka stál Stein u balustrády Lombardského mostu a díval se naproti k promenádě Jungfernstieg. Na okamžik vypadal smutně.

Joachim Stein přitom vůbec nemyslel na dům v Lindenthalu, v němž žil dlouho se svou ženou Grete. Nemyslel ani na to, že Grete přišla o život při jednom z náletů na Kolín. Viděl jen, že příliš mnoho z tohoto světa stále ještě leží v troskách. Tím líp, že také sám při obnově pomáhá.

„Dělá mi starost, že nemyslíš dost na sebe.“

„To, co tady dělám, je ryzí egoismus,“ namítl Stein.

Linu, Louisinu dlouholetou životní družku, měl ze srdce rád. Taky Momme, jejich obchodní partner, se mu líbil. Vše hovořilo pro to, aby vstoupil jako mecenáš do knihkupectví Landmann, které by tím znovu povstalo, větší a modernější, v domě poškozeném válkou na Husím trhu. Nevyčítala snad Grete dost často svému muži, profesorovi filozofie, že sedí ve věži ze slonové kosti? Teď byl Joachim Stein přímo v centru života.

Malý byt v Hartungstrasse, ležící mezi čtvrtí Grindelviertel a ulicí Rothenbaumchaussee, už důvěrně znal, zničený

Hamburk mu nebyl o nic cizejší než jeho vybombardované rodné město.

„Je příliš pozdě na nové začátky, Jo,“ řekl mu jeho starý přítel a domácí lékař. Ale co.

„Pořídít čtecí stolky,“ radil Louisin otec, „k nimž se zákazníci mohou uchýlit při první četbě jako v knihovně.“

„Na to chybí místo,“ namítla Louise.

„Tak stojací pulty. Jako v posluchárně.“

To není špatný nápad. Uvidíme, co tomu řeknou Lina a Momme. Nějaký inventář možná ještě zbýval ve sklepích škol, z nichž zdaleka ne všechny dokázalo město obnovit.

Louise však tušila, co na to Lina řekne. Jen nic starého. Možná dokonce ještě ohořelého. Lina toužila po vykročení do nového. Považovala za správné, když se prázdné stěny domů strhávaly a místo nich se tam stavěly nudné domy s cihlovou fasádou.

Stojící průčelí domů v ulici Immenhof mohla chvátajícího chodce snadno pomýlit. Hned tady za rohem dříve bydlela Linina švagrová Henny. Na balkonech ještě stála košťata. Železná zábradlí, na nich zaschlá zeleň – klematis, břečtan. A za nimi všechno prázdné. Opravdu se ty domy nedaly zachránit? Nové za starými zdmi?

Louise se divila sama sobě. Že právě ona dává přednost zachování toho, co bylo. Přitom se k minulému nikdy nepoutala.

„A teď si vypijeme koktejl,“ navrhl Joachim Stein a přestal se rukama opírat o balustrádu Lombardského mostu. „Nebo jsi tomu odvykla?“

„Ani za mák,“ přiznala Louise.

„A kde tedy?“

„Pokud to pro tebe není příliš daleko, tak v Dammtorstrasse ve vinárně L'Arronge.“

„Právě jsem znovuobjevil daleké cesty,“ zažertoval její otec, „na nichž se dá ještě ujít mnoho kroků.“

Momme otevřel krabici a začal vybalovat knihy, dalších čtyřicet výtisků knihy Bastiana Müllera *Za božími zády*. Výrazně autobiografické dílo. Spisovatel byl Mommeho

ročník, 1912. Ještě mladý muž. Kniha se prodávala dobře, bylo to třetí vydání a brzy se dalo očekávat čtvrté, čtenáře však polarizovala. Recenzenti ji nazývali *tou* protiválečnou knihou, ve své výpovědi ještě důslednější než Remarquův román *Na západní frontě klid*. Je v ní dost důvodů pro nářek lidí včerejška, kteří věřili zradu. Ale zradu na kom?

Prodej v knihkupectví Landmann na Radničním trhu pokračoval, stěhování na Husí trh se opožďovalo. Škody na pětipatrové budově z gründerských časů byly větší, než se očekávalo, i když v této oblasti zbořeníšť vypadala takřka netknutě.

Obchod zde na Radničním trhu byl v baráku, jehož první poschodí fungovalo jen do té míry, že jim tam stropem nepršelo.

Trosky zmizely, Hamburk byl městem prázdných ploch, na velkorosých pozemcích v nejlepší lokalitě stály prkenné boudy. Ferdinandova ulice byla vyčištěna jako první, aby se tramvajovým linkám 16, 18 a 22 umožnila cesta k Radničnímu trhu. A nyní postupně mizela i provizoria, obchody jako ten jejich, mající pouze přízemí. A přitom dokázala vypadat díky markýzám takřka elegantně.

Co řekl hamburský starosta Max Brauer? Že znovuvybudování je rovněž duchovní obrodou v Lichtwarkově smyslu. Byla to slova reformního pedagoga Alfreda Lichtwarka, prvního ředitele galerie Hamburger Kunsthalle a Linina hrdiny v minulosti i současnosti.

Lina. Ta doslova rozkvetla. Ve větším obchodě na Husím trhu zamýšlela vybudovat speciální oddělení pro svazky o umění. O školu tato bývalá studijní radová už zcela ztratila zájem.

Momme se šklebil. Kdyby měla Lina zájem o muže, sám by se určitě pokoušel o štěstí, již tehdy, když se s ní u Guste seznámil. Linu považoval za mimořádně přitažlivou, i s těmi třinácti lety, o něž byla starší. Jenže Lina tehdy už čtyři roky žila s Louise.

Muže, který vstoupil do obchodu, Momme neznal. Byl to nepochybně nějaký lepší pán. Přešel ke stolku, na němž ležely svazky básní. Vzal do ruky sbírku básní Heinricha Heina z nakladatelství Vier Falken Verlag a začal si v ní listovat.

„Vypadá, jako by ten papír vytáhli z popelnice,“ prohodil Friedrich Campmann.

První poválečné období zřejmě už pominulo, pomyslel si Momme. Už žádná spokojenost s tím, co se nabízí.

A když si ten pán koupil knihu Bastiana Müllera, velice ho to udivilo.

„Ty jsi taková opička,“ řekla Ida a postavila se za svou dceru, jejíž oči teď hněvivě zajiskřily. Florentina nenáviděla, když se jí říkalo, že je marnivá. Měla Idiny modré oči, jež sotva připomínaly otcovo čínské dědictví. To vlastně dělaly jen vlasy barvy černého laku, ale v půvabu tohoto dítěte bylo jakési cizokrajné kouzlo, jehož působení si osmiletá dívka dobře uvědomovala. A nebylo divu, vždyť jí to Tian denně zdůrazňoval.

Kdyby Ida neměla na krku čtyřicítku, když Florentina přišla na svět, pak by se s dcerou ocitla v závistivé konkurenci, takto však Ida, která ještě řadu let po narození dítěte byla na papíře manželkou Friedricha Campmanna, věřila, že to život vyřeší.

Mohla být Campmannovi dokonce vděčná, že ani neusiloval o rozvod, ani nepopíral otcovství. Jinak – pokud by se nacisté dozvěděli o rodinných souvislostech – mohl být Tian vykázán ze země nebo odvečen do koncentračního tábora.

„Dovol, abych tě objala,“ řekla Ida. „Já ti nic zlého nepřeju.“ Florentina se jí však vyvinula z objetí a seběhla po schodech. Ida přešla k oknu a dívala se do velké zahrady dvoupatrové vily v Johnsově aleji. Keře rybízu byly dosud holé, po kůlně se neplazila žádná zeleň, jen houpačka se zdála být připravená. Co nevidět se dole objeví Florentina a bude se divoce houpat, dokud v ní hněv nevychladne. Ale při téhle teplotě to určitě nebude dlouho trvat.

A už tam byla, cosi však upoutalo její pozornost a ona se k někomu radostně obrátila. Možná stála u okna svého zahradního pokoje Guste, vždyť po Tianovi to byla právě ona, kdo Florentinu svými sympatiemi nejvíc rozmazloval.

Ale co to dítě vlákalo zase zpátky do domu? Snad koláč, který Guste upekla? Látka, kterou vytáhla z police, aby si sedla k šicímu stroji?

Guste šila šaty se zvonovými sukněmi a kostýmové kabátky se štíhlým pasem pro Idu. Šila bílé košile bez límce, kterých si

cenil Tian. Pro Mommeho, který žil ve dvou pokojích v podkroví se střídajícími se dámami, pak košile s límcem.

Nejkrásnější látky však Guste používala pro Florentininu výbavu, aby se roztomilá panenka točila před zrcadlem ještě déle. Stůl ve velkém salonu, u něhož kdysi sedávali hosté Gustina penzionu, se nyní stal krejčovskou dílnou. Už dlouho se jedlo v kuchyni v suterénu.

Ida si povzdechla. Že by přece jen záviděla? Tu a tam v ní zableskly vzpomínky na onu bytost lesknoucí se perletí, již kdysi byla. Tenkrát na ní bylo všechno růžové a nové. Pak ji otec začachroval Campmannovi, a tak Ida dlouhých sedmáct let toužila po Tianovi. Ta touha byla možná nejlepším obdobím jejího života.

Guste právě klela, když Ida vešla do pokoje. Pod jehlou šicího stroje měla organtýn, a s tím se pracovalo dost těžko. Už dvakrát musela navlékat novou nit.

„Nudíš se?“ ptala se Guste.

Ida pohlédla na svou dceru, již ta otázka nejspíš patřila, ale Florentina seděla na koberci a listovala si v časopise *Constanze*. Zajímala se snad Ida ve Florentinině věku už o módu?

„Mluvím s *tebou*, Ido. Od té doby, co Tian zase tráví šest dnů v týdnu v kanceláři, nevíš, co si máš se sebou počít.“

„Jakmile to dítě přijde ze školy, je pořád jen tady dole.“ Ida zaslechla ve vlastním hlase výčitku.

„Do pokoje vedle kuchyně se někdo nastěhuje,“ oznámila Guste. „Dosud tam stojí nábytek po tvém otci. Měla by ses podívat, co si z toho chceš vzít.“

„A kdo se tam nastěhuje?“

Guste pokrčila rameny. „Je to příkaz z bytového úřadu.“

„Ty netušíš, kdo tam přijde?“

„Snad nějaký válečný navrátilce,“ domnívala se Guste.

„Z Hamburku? To nemá žádnou rodinu?“

„Však on nám to poví, až tady bude,“ řekla Guste a ukousla kus nitě.

„Doufejme, že bude milý,“ ozvala se Florentina. Vyskočila z koberce a ukázala Guste časopis. „Takovéhle chci ty šaty mít.“

Guste věnovala obrázku jen letmý pohled. „Tak koukej zpracovat na tom, abys vyplnila výstřih,“ zabručela.

Campmann se vrátil z polední přestávky, kterou většinou korektně dodržoval, tak jak to dělali všichni zaměstnanci Dresdner Bank. Posadil se k psacímu stolu a položil na něj knihu Bastiana Müllera. Proč si ji koupil? Nebyla to literatura pro něj.

Chtěl snad demonstrovat změnu? Vždyť to neměl zapotřebí, byl už úspěšně denacifikován.

Jeho myšlenky se příležitostně přesunuly k Idě, ale pak si předsevzal, že tu novou sekretářku sedící v jeho předpokoji pozve na koktejl do podniku L'Arronge. Jaká škoda, že Britové dosud neuvolnili hotel Vier Jahreszeiten pro místní obyvatele.

Ta nová v předpokoji se mu líbila. Tahle bytost byla opravdu klasa. Nějaká dcera statkáře z Východního Pruska. Urostlá. Blond vlasy, které překvapivě nosila krátce zastřižené, zcela v rozporu s módou, podle níž měly hlavu zdobit měkké vlny.

Co se asi stalo s Joan? Po válce už o své americké milence neměl žádné zprávy. Ta v sobě měla taky určitou drsnost, ale současně vášeň, kterou Friedrich Campmann tušil i u slečny von Machové.

Vlastně už celá léta ležel eroticky ladem, jen tu a tam se naskytly malé ochutnávky, ale nic vážného. Velice by chtěl mít ještě jednou po svém boku manželku, jistě by to prospělo také jeho postavení v bance. Na ředitele už to nedotáhne, na to měl příliš dobré kontakty s Goebbelsem, což bylo interně známo, ale na lesk a slávu přece stačilo i jeho současné postavení.

Když vstoupila slečna von Machová, aby mu předložila složky k podpisu, vzhlédl.

„Neměla byste chuť na malý koktejl po práci?“ zeptal se Campmann. Očekával začervenání. Možná i zvýraznění její vznešené bledosti. Tento úsměv ho ovšem podráždil. Anette von Machová vůbec nevypadala překvapeně, její úsměv jako by dokonce naznačoval, že už ví víc než on.

Alex Kortenbach byl válečným navrátilcem, ale nepřišel ze žádného zajetí, leda že by byl zajetím jeho exil. Vypadal mladší,

než ve skutečnosti byl, což mu v prvních letech jeho dospělosti vadilo, teď však pociťoval vděčnost, že na něm ty roky, které má za sebou, nejsou vidět.

Už v roce 1933 jako šestnáctiletý věděl, že už pro něj nebude dlouho únosné zůstat ve vlasti, a stát se tak součástí velkého bezpráví. Nikdo jiný v jeho rodině tak jasnozřivý nebyl. Nechal je tedy ve štychu, když se dal na útěk? Podařilo by se mu snad vyvést je oné neblahé noci ze sklepa?

Když Kortenbach opouštěl Německo, věřil, že jednoho dne svou rodinu opět obejmě. Že by všichni mohli v onom sklepe uhořet, bylo nepředstavitelné. Jeho starší sestra měla 24. července narozeniny. O jejích třicetinách se celá rodina shromáždila u rodičů v Hoheluftu, aby ty narozeniny oslavila, a byl tam i její manžel, který právě dostal dovolenou ve vlasti. Pravděpodobně si přitukli velkým množstvím kmínky, jak to u nich bylo zvykem, a dali si k tomu chlebičky, které připravila matka.

O bombardování v červenci 1943, o tzv. hamburské ohnivě bouři, se Alex Kortenbach dozvěděl až o měsíce později. Tehdy přišel v přístavním městě Bahía Blanca do baru, kde hrál Alex na klavír, jeden švédský námořník. Ten Švéd seznámil přítomné s událostmi nedávné doby způsobem pouličního písničkáře.

Po válce se pak potvrdilo, že jsou všichni mrtví. Nemělo tedy smysl vracet se domů. Ale nyní se přece jen vydal na cestu z Argentiny do Hamburku, aby zde zakončil svůj život.

Místo na přesání si našel ve Svobodárně a v prvních týdnech tu díru u přístavu jen málokdy opouštěl. Město, kde se narodil a vyrostl, už jen stěží poznával.

Dnes se poprvé odvážil vyjít si do ulic ve čtvrtích Hoheluft a Eimsbüttel. Přes zničený Grindelberg se vrátil zpět na Rotherbaumchaussee a nakonec stanul před domem v Johnsově aleji, jehož adresa byla na cedulce, kterou už celé dny nosil v kapse kalhot.

Když Alex Kortenbach vstoupil do Gustina domu, bylo mu jedenatřicet. Také ona ho považovala za mnohem mladšího a byla z celého srdce připravená přijmout to nové kuře do svého hnízda.

—

K čemu byly i ty nejlepší styky, když pak člověku doporučili jen kartotéku zdejších úřadů a vyhledávací službu Červeného kříže nebo mu v nejlepším případě poradili, aby se v Rudiho záležitosti obrátil na sovětské vojenské úřady ve východním Berlíně? Podle odhadu bylo v Rusku ještě dvě stě tisíc zajatých německých vojáků.

„Údajně se mají vrátit v průběhu tohoto roku,“ informoval ho hamburský velitel města a uvedl jméno poradce Sovětů v Berlíně.

O tomto Vladimíru Semjonovovi věděl Garuti jen tolik, že se velice snaží mít pod kontrolou taky Západní Berlín. Semjonov byl považován za jednoho z duchovních otců blokády, která Berlín zaháněla od června 1948 do hladovění. Zásobování bylo možné jen vzdušným mostem, letadla západních Spojenců létala do města denně, ale jeho obyvatelé přesto trpěli.

Garuti neklidně přecházel po Theově salonu. Před *Zátisím s postavou černocho* od Emila Maetzela se zastavil.

„Rusové se budou smát jako smečka lvů, když se budu ptát na Rudiho a žádat jeho propuštění,“ usoudil.

Theo ještě nikdy o nějaké smějící se lví smečce neslyšel, možná to bylo italské rčení nebo inspirace tím africky působícím Maetzlovým obrazem, sdílel však Garutiho názor, že se tím nepřiblíží k Rudiho návratu ani o krok.

„Co se stalo s tím dvojportrétem, který zde dříve visel?“ zeptal se Garuti. „Je u Elisabeth?“

„Tam taky patří. Ty portrétované jsou její matka a teta.“

Garuti přikývl. „A tento obraz?“

„Patřil mému kolegovi a příteli doktoru Kurtu Landmannovi.“

„Který si vzal život?“

„Ano,“ přitakal Unger. „Na podzim 1938. Poté co mu nacisté odebrali aprobaci, protože byl Žid.“

Garuti si zhluboka povzdechl. „Máš ještě ten lístek?“ zeptal se.

Unger věděl, o čem Garuti hovoří. O lístku, který se k němu dostal v červnu loňského roku. Přes Campmanna, Idina prvního manžela, u něhož Rudiho tchyně Anna vařivala.

Jsem pověřen panem Rudim Odefeyem informovat Vás, že výše jmenovaný je ruským válečným zajatcem a zdržuje se v jednom táboře na Urale, kde vykonává těžkou práci v dole. Já sám jsem se tam zdržoval do dubna. Podpis.

Lístek byl podepsán zcela běžným jménem. Žádná adresa. Razítko nečitelné.

„Zdá se, že máte dobré důvody neinformovat ihned vyhledávací službu,“ řekl Garuti.

„Ano, obavy, že když se Rudi dozví, že je Käthe nezvěstná, ztratí veškerou životní sílu.“

Alessandro Garuti přikývl, protože o tomto rozhodnutí pochyboval již tehdy. „*Una confessione*,“ řekl. „Já jsem přes vaši námitku ihned kontaktoval Červený kříž, když jsem se o lístku dozvěděl. Bohužel bezvýsledně. Je příliš mnoho táborů.“

Unger přijal toto přiznání takřka s úlevou. Byla chyba nepokusit se o navázání kontaktu ihned. Zášel ke svému psacímu stolu, vytáhl vrchní zásuvku a vyňal lístek.

Garuti jím otáčel v rukou tak, jak jím tak často otáčeli Henny a Theo. Tenký papír tím byl jen čím dál ohmatanější.

„Je to špatné znamení, že Rudi nepíše?“ napadlo Ungera.

Alessandro Garuti tuto pochmurnou myšlenku odsunul. „Vždyť poštovní kontakt téměř neexistuje,“ namítl. „Slyšel jsem o mlčících táborech. Tam se nedostane žádná zpráva ven ani žádná dovnitř.“

Unger si pomyslel, že Rudiho kamarád opustil tábor na Urale už téměř před rokem. Každý den z těch jedenácti měsíců mohl Rudi zahynout. Zmrznout. Zemřít hladu. Podlehnout nemoci. Ale raději mlčel.

Když se dveře salonu otevřely a vstoupil Klaus, oba se otočili.

„Nějaké novinky o Rudim?“ zeptal se Klaus, když si všiml lístku. „Nebo o Käthe?“

Unger a Garuti jen zavrtěli hlavou.

„Proč vlastně nedáte oznámení do novin?“

Oba muži se na Klause tázavě podívali.

„Jen pár slov. *Käthe. Rudi žije. Ohlas se u Thea Ungera.*“

„Proč ne u Henny?“ zeptal se Theo. Zde však Klaus cosi tušil.

—

Četla Käthe noviny? Občas našla nějaké rozečtené v tramvaji, ty si pak vzala s sebou. Jednou si koupila list *Hamburger Echo* jako vzpomínku na Rudiho, který se v jeho redakci vyučil sazečem. Ono úterý našla na jedné lavičce u přistávacích můstků výtisk večerníku *Hamburger Abendblatt* a strčila si jej do mošny. Jakmile byla v chatce, podložila si nohy a začetla se do novin.

Celý den chodila po Altoně a Eimsbüttelu v naději, že někde najde práci. Městským čtvrtím na druhé straně Alstery se vyhýbala. To, že ji Henny na Silvestra tak nečekaně zahlédla, jí stále ještě nedopřávalo klidu.

Chatka byla její útěchou. Dvě maličké místnosti na okraji zahrádkářské kolonie, jejíž susedící besídky vyhořely během nočních náletů. Tady neměl o její existenci nikdo ani nejmenší tušení.

Nejcennějším předmětem byl lihový vaříč. I když tu bylo sotva něco, co by se dalo uvařit. Konzervu s uzeninou, kterou Käthe dnes někdo ze soucitu vtiskl do ruky, protože pro ni žádná práce nebyla, ani nebylo třeba ohřívat.

Tu pomačkanou konzervu se jí podařilo otevřít. Našla zde otvůrák a taky velkou polévkovou lžící, jako kdyby tu byla nějaká polévka. Jen trocha nádobí. Dvě vidličky. Nůž. Na zemi matrace. Polštáře a přikrývku si koupila, když ještě dostávala sáčky s penězi.

V konzervě byl šunkový salám ze zásob wehrmachtu. Salám byl velmi tučný. Käthe opatrně ochutnala.

Oč lze Boha prosit? Určitě ne o nasycení. Ale možná o to, aby Rudi neměl příliš bolestnou smrt.

Druhé sousto. Käthe sáhla po novinách z 22. března. Dnešních. Za čtyři dny bude mít Henny narozeniny. Proč ji to napadlo právě teď? Vždyť na to všechno chtěla už dávno zapomenout.

Možná by si k tomu měla vzít kus chleba, to se pak salám líp stráví. Tuk nemůže škodit. Jsou to kalorie, které se mění v teplo, když se člověk znovu pokouší přežít. Käthe vstala, aby přešla k plechovému chlebníku, a trhla sebou, protože zaslechla hlasité zvuky, jako když někdo něco vleče.

Vykoukla z okénka a před zahrádkářskou chatkou zahlédla třínohý železný předmět, který tam před chvílí ještě nebyl.

Käthe vylekaně couvla, když se před okénkem objevila tvář. Velká, bledá, s velice světlými vlasy. Ještě světlejšími, než jaké si pamatovala.

Tvář zavřeštěla. „Jsi tam uvnitř?“

Ano. Byla uvnitř. A byla vyděšená, nebo spíš ustaraná. Co tu dělá Kitty? Chce snad, aby jí vrátila chatku?

Nedá se nic dělat. Musí vyjít ven, zjistit, oč jde.

„Tahle věc ležela venku v trávě,“ řekla Kitty a mávala zrezivělou mísou. „Vařit se v tom už nedá. Je to samá rez. Možná do ní dát uhlí a udělat si ohýnek.“ Má snad Kitty uhlí?

„Pojď dovnitř,“ vyzvala ji Käthe. „Mám konzervu se šunkovým salámem.“

„Ten si můžeš sežrat sama,“ řekla Kitty a vytrhla Käthe z rukou noviny.

„A proč jsi tady?“

„Může se stát, že se s Helmutem delší dobu nebudu stýkat. Před Velikonocemi dorazí jakási Trulla, o které jsem neměla nejmenší tušení. To pak budu tuhle chatku potřebovat.“

„Trulla?“

„Je s ní ženatý.“

Uznávala vůbec kdy Käthe, ta stará komunistka, měšťácké zvyklosti? Teď však cítila pro Trullu velké pochopení.

„A co já?“ zeptala se.

„Bylo to přece spíš přechodné řešení,“ odpověděla Kitty. „Ale teď si nejprve uděláme ohýnek. Dneska je zima.“ Rezaovou mísu zavěsila na háky třínožky a tu přemístila na zbytek trávy před loubím.

Do mísy dala ulámané větve, staré listí. A taky večerník. Potom škrtnla zápalkou a vyšlehly čiperné plameny.

„Takový ohýnek potěší,“ libovala si.

„Já si to pamatuju jinak,“ ozvala se Käthe. „Předpokládám, že jsi v roce 1943 nedřepěla v žádném sklepě ani v bunkru.“

„Ne. Jsem přece z venkova.“

„A komu patří ta chatka?“

Kitty už začala krčit rameny, ale pak rychle odpověděla: „Mé sestřenici. Chceš mě vyslychat? Tak to pak začnu já u tebe.“

„Mám uvařit kávu? Možná si o tom ještě můžeme promluvit.“

„Pravou zrnkovou?“

„Náhražku,“ odpověděla Käthe. „Mimochodem, ty noviny jsem si chtěla přečíst.“

„Zato máš ohýnek.“

Ten ohýnek však už dohasínal.

„Na Velký pátek musíš zmizet,“ rozhodla Kitty.

Käthe se na ni dívala. Takže ještě dvaadvacet dní. Měla by si prohlédnout ten starý člun. Určitě by se tam dalo ještě chvíli žít, když teď přichází jaro. A Kittyin návrat byl možná jen dočasný.

Theo pozval Henny, Marike, Thiese a Klause k Hillesheimovým, jejichž Mühlenkampský přívoz byl od Körnerovy ulice vzdálen jen pár kroků. To pak seděli i po válce pohodlně v Delftské světnici, pochutnávali si na venkovské kachně nebo na holštýnském úhoři a těšili se z toho, že modré kachle stále ještě drží na stěně.

Byl večer před Hennyinými narozeninami. Oslava v předvečer. Theo měl totiž v sobotu službu na porodním sále. Všech pět si chtělo dát kachnu, víno, které doporučil hospodský, pocházelo z Falce, nová kuchařka zase ze Schwerinu. „Kuchařské umění mé kuchařky Käthe můžu jen doporučit,“ řekl. Henny sebou škubla. Marike položila dlaň na matčinu ruku. Theo a Klaus si vyměnili pohledy.

Seděli u naplněných sklenek, v nichž světlé červené víno z Ingelheimu zářilo ve světle lustru spíš rubínově, ale Henny pevně svírala lem ubrusu. „Musím vám něco povědět,“ řekla. „Něco, co tíží mé svědomí, i když definitivní potvrzení pro své podezření nemám.“

„Jsi si jistá, že bys o tom měla mluvit právě dnes večer? Nejprve si připijme. Na tebe. Na následující rok života.“ Pokoušel se tak Theo uvolnit napětí?

„Jde o Käthe,“ ozval se Klaus. A nebyla to otázka, nýbrž konstatování.

Henny přikývla. „Obávám se, že Ernst šel tehdy v lednu v pětačtyřicátém na gestapo a Käthe i Annu udal.“

Klaus se zhluboka nadechl. „Taky se obávám,“ dodal a znělo to trpce. „Už dlouho.“

„Else mi celou pravdu řekla, až když Ernst odešel. Že byt Käthe a Anny pozoroval. Dalekohledem z kuchyně. Když se člověk trochu snažil, mohl se oknem do bytu Laboeových klidně dívat. Asi tam objevil toho nešťastného Fritze.“

„Proč jsi mi o tom už dávno neřekla?“ divil se Theo.

„Protože o tom nechtěla přemýšlet,“ vysvětloval Klaus.

„A proč nemohla Käthe přijít k nám na kliniku?“

„Käthe nemůže vědět, že Ernst a já jsme rozvedení.“

„Nejspíš si myslí, že jsme o té zradě věděli a mého otce kryjeme.“

„Ale to nijak nevysvětluje, odkud Käthe ví, že Ernst byl zrádce,“ namítl Theo. „Od gestapa?“

„To se přece k celé té perverzi hodí,“ řekl Thies.

„Vypečená venkovská kachna,“ oznámil vrchní, který se přiblížil s talíři. „Červené zelí a knedlíky.“

„Musíš si s Ernstem promluvit, Henny,“ řekl Theo, když u stolu opět osaměli. „Možná to může vysvětlit. Dluží to Käthe i nám.“

„Ta kachna vypadá báječně,“ prohodila Marike.

Jenže nálada se už sotva dala zlepšit.

Ještě několik málo hodin, a Henny bude devětačtyřicet let. Käthe je už tolik od ledna.

Seděly na lavičce u promenády Jungfernstieg, dívaly se na Alsteru; svítilo chabé slunce, ale březem byl i ve svých posledních dnech ještě příliš chladný. Lina se podívala na švagrovou, na její důvěrně známý profil. Už po osmadvaceti letech. Henny nepřestala být její švagrovou, i když byl Lud už dávno po smrti.

Lina naslouchala, když Henny vyprávěla o včerejším večeru, ale nechápala, proč Henny hovořila o svém podezření právě v Mühlenkampském přívozu, čímž sobě i své rodině zkazila malou oslavu. Vždyť příjemných okamžiků v životě by si měl člověk vážit.

V předvečer svého nového roku života chtěla udělat jasno. Lina to znala. Její zadostiučinění, že viděla mizet trosky a vznikat něco nového, se však nedalo ničím vysvětlit.

Štěstí, že s Louise přežily, jí dodávalo novou sílu. Obě přitom

stály nejspíš ještě na bezpečné straně, neboť ty noci, za nichž se jejich čtvrt měnila v suť a popel, strávily za hrází v Dagebüllu, zatímco nad Henny a Lininou neteří Marike se hořící dům zřítíl. Klaus byl tehdy u jezera Tegernsee v rámci akce vysílání dětí na venkov a Ernsta evakuovali s jeho školní třídou do Meklenburska.

Ale přesto. Proč právě teď přichází Hennyino přiznání, že podezírala Ernsta?

„Ten den, kdy jsem se za Ernsta provdala, proklínám.“

„Bez něho bys neměla Klause.“

„Ano,“ přiznala Henny a pohlédla ven na Alsteru, kterou ta troška jarní oblohy ještě nezbarvovala domodra. „To je pravda.“

„Dovol, abych tě pozvala k Michelsenovi. U příležitosti tvých narozenin.“

„Už jsi mi darovala punčochy a dopisní papír.“

Perlonky. Na ty byl člověk i v devětačtyřiceti dost mladý. A papír, který nevypadal zažloutle. Prodávali ho v knihkupectví v krabicích, na nichž byl obrázek čajových růží.

„Myslíš ještě někdy na Luda?“ zeptala se Lina.

„Často. Byl to takový láskyplný tvor.“

Lina se na břehu Alstery hlasitě rozesmála. „Vím, jak to míníš,“ řekla. „Roztomile a dobře.“

„A ty teď musíš zpátky do knihkupectví. Louise je tam sama. K Michelsenovi zajdeme jindy.“

„Určitě prodá o tučet knih víc než já.“

„Lino, jsem ráda, že svůj život žijeme společně.“

„Já taky,“ přiznala Lina.

Käthe stála zoufalá na bažinatém břehu labského ramene Dove Elbe. Člun už byl vidět jen z poloviny, větší část byla pod vodou. Ani pomyšlení, že by se tam dalo zase bydlet.

„S tím se už nedá nic dělat, milá děvenko,“ ozval se hlas za ní. „Ten krám už je skoro u Neptuna.“

Co to bylo za pocit domova, který tak náhle Käthe obklopil a způsobil, že si vzpomněla na svého otce? Otočila se. Ten muž byl malý a útlý, jako býval Karl Laboe. Ale na hlavě mu trčely ježaté rudé vlasy.

Karl by protestoval, kdyby upadl v podezření, že je zrzavý. Rudé vlasy existovaly jen v rodině její matky. Karl měl černé vlasy, stejně jako Käthe, i když už mu v nich vyrůstaly taky ojedinělé šediny.

„To je člun po Herbertovi. Ale ten už není. Bydlel se svou rodinou v Hammerbrook. Tam je celá ulice fuč.“

Käthe mlčela. Co by se k tomu taky dalo říct? Ten, kdo zažil noční bombardování na vlastní kůži, už neměl sklon k velkým projevům soucitu.

„Taky už jsou z domu jen trosky? Nikdy bych si nepomyslel, že ta stará bouda bude takovou potravou pro oheň. Ta zahradní besídka vlastně patřila spíš Minchen.“

„Minchen je vaše žena?“

„Jo. Wilhelm a Wilhelmine.“ Ušklíbl se. „Ale já se jmenuju Willi, ne Helmchen. Willi Stüve.“

Kéž by tak mohla v kolonii zůstat. Mýlila se, když si myslela, že touha po domově v ní zhasla. „Já jsem Käthe,“ řekla. „Käthe Odefeyová.“ Povzdechla si.

„A proč ta Käthe vzdychá?“

„Protože musím odtud pryč. Do Velkého pátku. Na tu besídku nemám žádný nárok.“

„Ale Kitty taky ne.“

Věděl tedy, ve které z těch chatek bydlí. A nejspíš taky věděl leccos o Kitty.

„Ta besídka patří Klosovým. Dosud žijou. Po válce tu krátce byli, aby si vzali pár věcí. Asi odešli do Hannoverska. Tam žije dcera. A Kitty ji zná.“

„To už přece nějaký nárok znamená,“ řekla Käthe.

„Vidím to jinak,“ namítl Willi Stüve. Zašklebil se, vypadlo to, že o Kitty nemá příliš dobré mínění. „Do Velkého pátku je to přece ještě pár dní. Možná nějaké řešení najdeme.“

Kde se tu tak najednou vzala naděje? Že by ještě mohl existovat život, který by za tu námahu stál?

Momme vlekl psací stůl Idina otce společně s mladou ženou, která u něho v podkroví žila. Ullu měl ze všech nejraději,

možná by měl přikročit k věci a založit s ní rodinu, vždyť mu bude v dubnu už sedmatřicet.

Kdo silnou Ullu viděl, myslel by si, že klavíry přepravuje, ne že na ně hraje, ale ona vyučovala na hudební a divadelní škole, která putovala po městě, protože neměla žádné pevné působiště. Očekávalo se však založení státní vysoké školy, jenže senátu dosud chyběla budova. Vždyť budovy se v Hamburku staly vzácností.

Že tolik přemýšlel o usedlosti, zatímco nesl těžký kus dubového nábytku ze suterénu do prvního poschodí, do pokoje Idy a Tiana? Momme klel, protože dřevěné schodiště bylo příliš úzké. Cítil všechny kosti, vždyť právě včera budoval celý den regály v novém knihkupectví na Husím trhu.

„Stárneš,“ smála se Ulla, která byla o deset let mladší než on.

„Vzala by sis tak starého chlapa?“

Ulla na druhé straně dubového kusu zasténala. „To je snad nabídka?“

„Dalo by se říct.“

„Ty jsi opravdový romantik.“

„Tak pojdte už někdo z vás rychle k hrnci,“ volala Guste. Stála dole na schodech, kde našla dvě trhliny v tapetě, které způsobil psací stůl při cestě nahoru. Guste však mlčela. Co jsou zničené tapety proti štěstí v lásce?

Místo toho se ozvala: „Já bych tu nabídku přijala, Ullo. Momme je právě ta správná směs spolehlivosti a odvahy.“

Ida z toho všeho nic nezaslechla. Ponořená v myšlenkách stála ve větším z pokojů a rozhlížela se. Kadeřnická komodka ji provázela po tři desetiletí, také žlutá křesílka už tu byla dlouho. Komodku jí darovali rodiče k sedmnáctinám, křesla pocházela z bytu v ulici Hofweg, kde žila s Campmannem. A teď otcův psací stůl. V prvním poschodí v Johnsově aleji bude těsno.

„Náš nový spolubydlící nebude dělat skvrny od inkoustu a sotva bude hlodat do dřeva,“ řekla Guste. Ida však trvala na tom, aby dole v suterénu, v pokoji vedle kuchyně, kam se v nejbližších dnech nastěhuje Alex Kortebach, zůstala po jejím otci jen postel, skříň a starý koberec; vždyť jinak nic

nezdělila, bývalé jmění Bungeových už bylo dávno ztraceno, zbyly jí pouze otcovy kapesní hodinky od firmy A. Lange & Söhne.

„Uhněte, vy povaleči,“ zažertoval Momme, když dorazili k pokoji v prvním poschodí. Ida tam totiž stála ve dveřích a překázela.

Momme a Ulla ten kus nábytku hlučně postavili. „Co je to s tebou, Ido?“ ptal se Momme. „Vždyť spíš vestoje.“

„Pardon,“ omluvila se Ida a uvolnila vstup do pokoje.

„Kam to přijde?“

„Šikmo před okno.“

„To si pak moc nezatancujete, je tu sotva místo,“ poznamenala Ulla.

„Nejlepší by bylo, kdyby zůstal dole. Člověk se s psacím stolem sotva vykrade z domu,“ dodal Momme.

„Vždyť já ho vůbec neznám,“ namítla Ida.

„Zatím ho zná jen Guste. Ale to se zítra změní.“ Momme se naprosto spoléhal na Guste, protože se v lidech opravdu vyznala. Taky v něm přece tenkrát vytušila skrytý potenciál a nechala ho věšet nafukovací hady a girlandy pro karnevalovou oslavu hned poté, co si přinesl do penzionu svůj kufr. Momme se šklebil.

„Nejvíc tě miluju, když máš na tváři tenhle vlčí výraz,“ prohodila Ulla.

Našel v ní správnou ženu, tím si byl Momme jistý.

Kancelář společnosti obchodující s kávou, jejíž hamburskou centrálu Tian už dlouhá léta vedl, musela v těchto poválečných dobách bojovat, i když v jinak válkou těžce postiženém Starém Městě sotva utrpěla škody.

Lidé sice toužili po pravé zrnkové kávě, a Tianova centrála byla jednou z třiceti hamburských firem, které získaly povolení k dovozu, ale jen málokterý zákazník si mohl kávová zrnka dovolit. Daň na kilogram kávy, která zřetelně převyšovala deset marek, hnala ceny do strmých výšin, a tak poválečným Němcům nezbývalo než pít kávu z obilí. Náhražku.

Kdyby bydlení v Gustině bývalém penzionu nebylo tak

cenově příznivé a stůl u ní vždy prostřený pro všechny, bylo by pro něj velmi namáhavé Idu a Florentinku uživit. Měla mu to Ida za zlé?

Tian opustil kancelář v Grosse Reichenstrasse, kterou kdysi založil Hinnerk Kollmorgen, aby se trochu prošel. Možná mu prospívaly první náznaky jara, i když se slunce dosud skrývalo v zamračeném nebi. Kráčel přes Chmelný trh a díval se na kostru kostela svatého Mikuláše, z něhož zůstala do jisté míry nepoškozená jen věž. Člověk si už sotva uměl představit, že zde na prostranství před kostelem kdysi sedláci z okolí města nabízeli svou úrodu ovoce a zeleniny a ženy z Finkenwerderu ryby. Trosky byly odklizeny, ale on měl dojem, že je všechno zničené navždy a zůstala jen prázdná plocha.

V jeho manželství to skřípalo. Potřebovala snad její láska nebezpečí pronásledování nacisty? Nepřízeň Idiných i jeho rodičů? Dlouholeté rozdělení oceánem, když pracoval v pobožce firmy v Kostarice? Ida dlouho váhala, než se rozhodla odejít z manželství s Campmannem, který jí nabídl život v luxusu, život, jaký by jí Tian nemohl umožnit ani v době, kdy centrála prosperovala.

Tian šel dál přes dřevěný most ke kostelu svaté Kateřiny. Chráněná loď byla z velké míry zničená, věž nad hodinami už neexistovala. Vzpomínal, jak tenkrát na jaře 1926, když se vrátil do Hamburku, stál vedle velitele *Teutonie* na kapitánském můstku a vnímal pohled na důvěrně známé věže a siluetu města. A právě věž kostela svaté Kateřiny miloval.

Tato procházka kolem zničených kostelů Starého Města mu pomohla jen málo k tomu, aby se zbavil smutku. Kostel svatého Petra zůstal nepoškozený, možná by měl pokračovat v cestě k Mönckebergově ulici, potěšit se tam kostelem, zajít na Radničním trhu do knihkupectví Landmann a navštívit Mommeho, který hleděl do budoucnosti s mnohem lehčím srdcem.

Přitom mu přece Florentinka, ta úžasná bytost, dávala dobré důvody k veselé mysli. Tian se usmíval. Florentina neměla sklon k váhavosti svých rodičů, patřila k typu krotitelů lvů. Nejspíš by se postavila před otce, aby ho ochránila.

A tu Tian náhle pocítil teplo na tváři. Pohlédl vzhůru a viděl, že se mraky protrhly a vysvitlo slunce.

Henny hladila pistáciově zelenou látku s bílými puntíky, která tu v Johnsově aleji ležela na stole. „Tvá matka přece taky šije,“ řekla Guste. Vzala Henny za ramena. „Otoč se.“ Henny se točila před Gustinýma pozornýma očima. Látka má šířku metr čtyřicet. Tři metry stačí na šaty se širokou sukni. A vydá to i na bolero.

„Koupím ji od tebe, Guste.“

„Nic takového. Já ti ty tři metry daruju. Měla jsi přece v sobotu narozeniny.“ Guste látku odměřila a jemnou bavlnou už projížděly krejčovské nůžky.

Henny pohlédla na hodiny, které stály na příborníku. Brzy bude půl jedné, přitom byly s Idou domluvené na dvanáctou, protože za půldruhé hodiny jí začíná služba. Gustin pohled sledoval ten její. „Vlastně si chtěla jen nechat u holiče zastříhnout konečky vlasů, připálila si je totiž ondulovačkou.“

Vpředu klaply domovní dveře. Ida vešla, s hlavou ovázanou šátkem z jemného šifonu.

„Co se ti to stalo s vlasy?“ zeptala se Guste.

„Jen jsem si nechtěla zničit čerstvé vlny,“ odpověděla Ida. „Promiň, Henny.“ Přítelkyni objala. „Ono to všechno trvalo mnohem déle.“

„Proto navrhuju, abychom šly kolem Alstery směrem k Uhlenhorstu. To se pak už budu blížit ke klinice Finkenau. Ve dvě musím být totiž na porodním sále.“

„Ten svůj šátek si můžeš nechat na hlavě, aby tě vítr nerozcuchal, Ido,“ řekla Guste. Našla sáček a uložila do něj látku.

„Postaráš se o Florentinku, až přijde ze školy?“

„To přece dělám každý den,“ odpověděla Guste.

„Děkuju ti, milá Guste,“ řekla Henny, když si brala sáček.

„Ona ti tu látku darovala?“ zeptala se Ida, když opustily dům a zamířily k Alsteře. „Guste je tak velkorysá. Kdyby nás nepřikrmovala, s těmi drobnými, co Tian vydělá, bychom vůbec nevyšli. To bych si musela kadeřníka odpustit.“

„On přece za ty vysoké daně, které jsou na kávu, nemůže.“

„Já prostě nesnáším, když jsou muži neúspěšní. Můj otec byl taky takový případ, trvalo mi dost dlouho, než jsem pochopila, že jako obchodník je nula. Jen v gründerských letech mu peníze padaly do klína.“

„To nemůžeš srovnávat. Tvůj otec byl vždycky rytíř štěstěny.“

„Nicméně byl zábavný,“ řekla Ida.

„A s Tianem se snad nudíš?“

„Bohužel ano.“

Došly ke břehu Alstery a zahrnuly doleva směrem ke Krugkoppelskému mostu.

„Jsi nevděčná,“ prohodila Henny. „Vždyť sis konečně mohla vzít lásku svého života. Tian a ty máte kouzelnou dceru. Bydlíte dobře a v suchu u Guste. Myslíš při všem tom svém bédování vůbec někdy taky na Käthe a Rudiho, kteří jsou už léta od sebe odtržení? Pokud tedy Rudi vůbec ještě žije.“

„Máš pravdu. Ale já se prostě nemůžu změnit. Tianova trpělivost mě čím dál víc dráždí, jednoho dne budu ještě mlátit jeho čínským porcelánem.“ Ida se ze strany podívala na svou přítelkyni. Už třiadvacet let se vzájemně znaly, ale byly tak rozdílné, že jejich přátelství přivádělo obě stále znovu k údivu. „Ano, Henny. Hodně myslím na Käthe. Máš jistotu, že to v té tramvaji byla ona? Proč tedy nepřijde za námi?“

Henny mlčela.

„A ten dárek pro tebe zůstal ležet v Johnsově aleji,“ řekla Ida. „Úplně jsem na to zapomněla, když jsme se tak náhle zvedly, a to jsem ti ještě chtěla ukázat, jak to u nás vypadá, když teď máme psací stůl nahoře v bytě.“

„To se ten navrátilce už nastěhoval?“

„Přijde zítra. Zatím ho zná jen Guste.“

„Musím teď sebou trochu hodit, Ido. Nechtěla by ses raději obrátit a jít domů?“

„Dobře,“ souhlasila Ida. „Ale posadím se ještě na podzemku a přinesu ti tvůj dárek na kliniku.“

„To nemusíš.“

„Ale chtěla bych.“

Rozloučily se a poté se každá za tou druhou ještě otočila. „Henny? Miluju Tiana. Ještě pořád.“

Henny přikývla. „Doufám v to, kvůli němu i kvůli tobě,“ řekla.

Zámek dělal potíže. Stüve nadzvedl dřevěné dveře a otočil klíčem potřetí. Kätin pohled přelétl chatku, na jejíchž prknech ještě ležely zbytky jehličí. Dvě okna, obě slepá. Na střeše hroudy asfaltové tkaniny.

Willi Stüve se k ní obrátil. „To půjde, holka,“ řekl. „Ta besídka je každopádně volná. Tam už nikdo nepřijde.“

Co jiného to mohlo znamenat, než že lidé, kteří sem patřili, už neexistovali? Käthe však neměla odvalu se na to zeptat.

Klíč konečně zabral. Stüve strčil do dveří a vstoupil.

„Tak jen dál do nóbl světnice,“ vyzval ji.

První, čeho si Käthe všimla, byla mrtvá krysa. Jak se dostala dovnitř?

Stüve zvedl krysu špičkou boty a vykopl ji ze dveří směrem ke křoví, které rostlo na okraji zahrady. Pak si otřel špičku boty ve vlhké trávě, na níž zůstaly hrušky hlíny.

„Prohlédnu podlahu, jestli tady není díra. To zvládneme. Do Velkého pátku máme ještě dva týdny.“

Chatka byla prázdná až na kanape a stůl, na kterém stála miska s popraskaným modrým emaillem.

Nebyla tu ani mísa na mytí. Vlevo přede dveřmi stál sud na dešťovou vodu, o kousek dál byl záchod.

„První dojem máš tedy za sebou, teď půjdeme nejdřív k Minchen a dáme si večeři. Ještě přijde Bille.“

Bille byla dcerou Williho a Minchen, obývala jeden pokoj u sedláků v Altengamme a pracovala tam ve vsi u jednoho pekaře. Její manžel se nevrátil z fronty. Stejně jako Rudi. Bille však byla o dvanáct let mladší než Käthe a už se rozhlížela po někom novém.

Käthe vyprávěla Willimu a Minchen o Rudim, o ztraceném bytě v Barmbeku, ale o svém povolání, době strávené v koncentračním táboře i o Annině osudu pomlčela. Zatím. Až přejdou na tykání, dokáže možná hovořit taky o něčem jiném.

„Nejdřív si půjdu umýt ruce,“ řekla, „pak se k vám vrátím. Díky za pomoc, Willi.“

„Není zač, a nekoukej tak smutně,“ chtěl ji povzbudit Willi.
„Však ono tady v chatce bude zase fajn.“

Když Guste přišla s Alexem Kortebachem do suterénu, Ida stála v kuchyni a loupala brambory. Na mladého muže, který nesl jen malý kufřík, se podívala a připadal jí povědomý. Zнала snad tohoto navrátilce, jehož jí nyní Guste představovala a který jí s lehkou úklonou podával ruku?

Přemýšlela o tom, ještě když šla nahoru; brambory, které měli mít k večeři se sledovými pečenáči, přenechala Guste.

Při jaké příležitosti se s ním mohla setkat? Byl přece mnohem mladší než ona, a neříkala snad Guste, že už v roce 1934 odešel do zahraničí?

V sedm hodin seděli u velikého stolu v kuchyni. Tian, Guste, Ida, Florentinka a Kortebach. Momme a Ulla nebyli doma.

„V salonu jsem zahlédl klavír,“ prohodil Alex Kortebach.
„Dovolíte mi, abych si na něj příležitostně zahrál?“

Na ten klavír sotvakdo hrál, pro Ullu to byl nástroj příliš špatný, ta dávala přednost klavírům v hudební škole.

„To by nás všechny moc potěšilo,“ odpověděla Guste. „Pokud ovšem shledáte, že se na ten starý krám dá vůbec hrát.“

Alessandro Garuti se vracel z Berlína stejným *Vikingem* společností British European Airways, ve kterém seděl i při letu tam. Stevardka ho zdravila jako starého známého, povšimla si však, že ten starší pán v dobře střiženém šedém dvouřadém obleku vypadá deprimovaně. Docela jinak než dva dny předtím.

Na žádném z úředních míst ničeho nedosáhl. Nepronikl ani k sovětskému veliteli města Kotikovovi, ani se nedostal do blízkosti Semjonova. Jediný příslušník armády, s nímž hovořil, měl nárameníky poručíka a seděl v jednom z mnoha předpokojů. Tou nejlepší němčinou mu naznačili, že Garuti své charisma, které vyznačuje jako bývalý kulturní atašé italského vyslanectví, příliš přeceňuje.

Naděje, že naváže kontakt s Rudim a dostane ho domů, se nezaplnily; byl naivní. Přesto však cestu domů do San Rema odložil. Jak mohl vědět, zda a kdy své hamburské přátele opět uvidí?

Pobyt v důvěrně známém hotelu Reichshof si Garuti o týden prodloužil, ačkoliv mu Theo a Klaus srdečně nabízeli svou pohostinnost. Možná to přijme a přidá ještě několik dalších dní v Körnerově ulici. K tomu, aby nastoupil dlouhou cestu domů do San Rema, ho nic nenutilo. Jeho alfa romeo stála v pořádku před Theovým domem, berlinetta byla pouliční atrakcí.

Loučení pro něho bylo obtížnější než dřív. Možná to je otázka věku, nebo také zkušenost, že se milovaní lidé příliš snadno ztrácejí.

Pokud šlo o objasnění osudů Rudiho, Käthe a Anny, zaostaly dny strávené v Německu daleko za jeho očekáváními. Henny podnikla první neúspěšný pokus o setkání se svým bývalým manželem Ernstem Lührem, aby se ho vyptala na události z ledna 1945, které vedly k zatčení Käthe a Anny. Garuti si dovedl docela dobře představit, že obě ženy ukryly dezertéra, hodilo by se to k nim, protože Hitlera a jeho válku z celého srdce nenáviděly. Jenže Lühr zmizel.

Garuti se přátelsky rozloučil s britskou stevardkou, sestoupil po schodech z letadla a kráčel k hale letištní budovy. Hamburk-Fuhlsbüttel bylo jediné německé civilní letiště, které pro Berlínany tvořilo letecký most. Možná proto tam byl tak velký provoz.

Řidiči taxíku udal adresu v Körnerově ulici. Theo měl pozdní službu na klinice a čekal na něho doma.

Piano di battaglia, říkal si Alessandro Garuti. Musí se vytvořit nový bitevní plán, protože ten starý byl špatný. Přecenil v něm sebe, svůj význam i kontakty.

V Kätině případu byl Klausův nápad s inzerátem v novinách vlastně ten nejlepší. Měli by to zkusit delší dobu. Rád to bude financovat.

A co mu řekl britský velitel města Hamburku Berry? Že by se těch dvě stě tisíc vojáků, kteří jsou podle odhadu dosud v ruském válečném zajetí, mělo během tohoto roku vrátit?

Jen se nevzdávat naděje, říkal si Garuti, a dále se chytat každého stébka. Co jiného taky zbývalo?

KVĚTEN 1949

Else poslouchala jen na půl ucha, když řečník ohlašoval přijetí ústavy Parlamentní radou. Přitom ten hlas vycházel zvučně a jasně z nového rádia značky Grundig. Teprve když pak spustila taneční hudba zábavního orchestru Severozápadního německého rozhlasu, pomyslela si Else, jak bylo správné, že se s tím starým lidovým přijímačem rozloučila.

Málem by pro tu hlasitou hudbu přeslechla zvonek. Co tam vlastně hrají? Teď to znělo americky.

„Slyšela jsi právě zprávy?“ zeptal se Klaus, který vstoupil do dveří s větvičkami šeríku v ruce. „Dvanáct hlasů proti. Ale třiapadesát jich bylo pro ústavu.“

„Těch dvanáct je přece určité od komunistů,“ mínila Else.

„Byli mezi nimi taky lidi ze strany Centrum a Bavoři.“

„Kde jsi ty zprávy slyšel?“

„Tvá sousedka dole nastavila svůj přístroj tak hlasitě, že vysílá pro celou ulici.“

„Lüderka začala být nedoslýchavá,“ prohodila Else spokojeně. Vždycky je dobré, když jsou na tom jiní hůř než člověk sám. Kontakt s dlouholetou sousedkou se nijak nezlepšil, i když jí bylo líto, jak tam ta stará Lüderka teď vysedává sama, když jí jediný syn padl. Ten Gustav byl pěkně zažraný nácek. To, že přechodně taky sama věřila v hitlerovštinu, Else hbitě vymazala z hlavy.

„Ten je ale hezký.“ Přivoněla si k bílému šeríku. „A jak voní.“

„Pozdrav ze zahrady v Körnerově ulici. Theo něco uřízl taky pro svou matku.“

„Tak tedy doktorovi za mě srdečně poděkuj,“ požádala Else.

„A jak je to u vás? Jen aby se mi Henny ještě taky nepřestěhovala do Körnerovy ulice. Tvá matka patří sem.“

Klaus však velice doufal, že Henny udělá právě to, že se k Theovi přestěhuje. Od té doby, co se rozešla s jeho otcem, si babička myslela, že může dcerou opět disponovat sama. Mlčel však. Ten boj musí vést jeho matka.

„A co ten Ital? Dal o sobě zase vědět?“

Garuti už byl dávno zpátky v San Remu. Inzeráty v novinách nepřinesly žádný ohlas. „V telefonátech působí dost rezignovaně,“ odpověděl Klaus.

„Nejspíš jsou všichni už po smrti,“ domnívala se Else.

Ne. Tomu Klaus nechtěl věřit.

„Mohl bys mi zítra nakoupit? Zase cítím v kolenou artrózu.“ Jen aby znovu nezačala ta podagra.

„Myslel jsem, že ti nakupuje máma.“

„Ta mi vždycky nosí tak malé brambory.“

Lüderka měla pořád ještě dobré nohy. To musela Else přiznat. Jenže ona na tom byla zase líp s ušima.

„Jen mi prostě řekni požadovaný průměr,“ řekl Klaus, který měl se svou babičkou velkou trpělivost.

„To je moc milý nápad,“ prohlásila Lotte Ungerová a láskyplně na svého syna pohlédla. „Ale já si myslím, že by to měla být Henny, kdo se přistěhuje k tobě do domu, ne tvá stará matka.“

Theo si povzdechl. „Tam se vejde i čtyři,“ řekl.

„Jen mě nepřesazuj. Největší část svého života jsem strávila v Duvenstedtu. Proto mě tu nech taky zemřít.“

„V červnu ti bude teprve sedmasedmdesát.“

„To už je docela pěkné stáří. Ale já jsem přece neříkala, že se musí zemřít hned. Jen si nedělej starosti. Jens Stevens se o mě stará dobře. Tvůj otec by byl s tímhle následníkem velice spokojený. Ordinance funguje jako už dávno ne.“

A co kdyby si Stevens založil rodinu? Pak by ten starý dům, který k ordinaci patřil, byl příliš malý, a jeho matka by pak už byla příliš stará na to, aby se ještě stěhovala.

„Podívej se na zahradu,“ ukázala Lotte rozmáchlým gestem ven.

Za teplého májového dne seděli na malé terase a před nimi se rozkládala květinová nádhera. Po desítky let to byla užitková zahrada, z níž je Lotte zásobovala salátem, ovocem i zeleninou, a mírnila tak hlad v časech bídy. Byly tu taky kotce pro králíky, ale nyní tu zbyly už jen slepice.

„Tady jsem zasadila česnek zlatožlutý. Květy se dají jíst.“

Nedokázala toho tak úplně nechat. „A tady v rohu už brzy pokvete pustoryl. Všechny ovocné stromy zůstanou stát.“

„To mě uklidňuje.“

„Už jsem ti říkala, že Stevens upravuje dům starého Harmse? Byl dlouho prázdný.“

Ne, neříkala to. Ale i tato zpráva ho uklidnila.

„Myslím si, že si Stevens hledá nevěstu,“ pokračovala Lotte. „Jezdí teď často do Holštýnska.“

„Ale zatím se ještě nežení?“

„Pozvala jsem ho na zítřek na jahodový koláč. Tam se ty novinky dozvím. Jahody jsem koupila ve dvoře u Premse. Poprvé po letech. Jinak jsme mívali vždycky vlastní.“

„Není ti přece jen líto, že jsi toho tolik vytrhala?“

„Ale co. Ty jahodníky byly už příliš staré,“ vysvětlovala Lotte Ungerová. „Chceš ještě kousek?“

Theo zavrtěl hlavou. „Ale jeden si vezmu s sebou pro Klause.“

„A Henny řekni, jak rád bys s ní žil.“

„Ona to přece ví,“ namítl Theo Unger.

Bille se zeptala, zda by Käthe nemohla vypomáhat v pekařství, kde pracovala, pekařova žena prý vysadila, a přitom by se daly vydělat pěkné peníze. Käthe si oddechla. Dosavadní pomocné práce by sotva stačily na živobytí, kdyby nebylo Stüveho.

Bylo pondělí, 9. května, když se dostavila do Altengamme spolu s Bille, která v pekařství už dlouho pracovala jako prodavačka. Všechno proběhlo dobře. Käthe podávala chleby přes pult, dánské plundrové pečivo i jiné dobroty. „Co je vlastně s paní Banseovou?“ zeptala se.

„Dítě se jí vlastně má narodit až v červnu,“ vysvětlovala Bille. „Jenže se mu chce ven už teď. Proto musí matka ležet.“